

УДК 339.5

*В. А. Свічкарь,
к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки та маркетингу,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава*

РИЗИКИ В СИСТЕМІ МИТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАВОК

*V. A. Svichkar,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the International Economics and
Marketing Department, Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Poltava*

RISKS IN THE SYSTEM OF CUSTOMS REGULATION OF INTERNATIONAL SUPPLY CHAINS

У статті автором розглянуті ризики в системі митного регулювання міжнародних ланцюгів поставок. Зазначено, що в сучасних умовах розвитку світової економіки категорії «ризик», «управління ризиками» та «ланцюг поставок» практично неможливо розглядати окремо. Міжнародний ланцюг поставок товарів піддається цілому ряду ризиків, що несе багато складнощів та проблем для авторизованих економічних операторів. Принцип безпеки міжнародного ланцюга поставок товарів, що заснований на оцінці ризиків, стає на сьогодні базовим принципом взаємодії у митній сфері.

Метою статті є аналіз ризиків в системі митного регулювання міжнародних ланцюгів поставок.

В статті зазначено, що одним з основних принципів функціонування міжнародного ланцюга поставок товарів є принцип безпеки, який заснований на оцінці ризиків. Застосування управління ризиками у митних операціях було викладено у ряді міжнародних нормативних актів. Питання використання системи управління ризиками у міжнародних ланцюгах поставок отримали неабиякий розвиток в рамках діяльності Європейського Союзу (ЄС). Наголошено, що специфічною особливістю сучасного управління ризиками у ланцюгах поставок стає реалізація підходу багаторівневого управління митними ризиками в ЄС. В рамках даного підходу формується перспективна концептуальна модель управління митними ризиками в рамках міжнародних ланцюгів поставок, реалізація якої передбачає вирішення певних задач. автором проаналізовані основні блоки цих задач, а саме: інформаційні, ресурсні та забезпечення взаємодії.

Як висновок, зазначено, що в умовах поширення глобалізаційних процесів та зростання об'ємів міжнародної торгівлі зростає роль митних служб, основним завданням яких стає зменшення ризиків міжнародних ланцюгів поставок та підвищення їх конкурентоспроможності. Країни-члени Європейського Союзу приділяють значну увагу питанням управління ризиками у міжнародних ланцюгах поставок. Ними розроблено ряд нормативних актів, які регулюють діяльність митних служб в напрямку підвищення ефективності функціонування міжнародних ланцюгів поставок товарів. Але залишається багато задач, які мають бути вирішені країнами Євросоюзу у даній сфері. Розв'язання даних завдань допоможе митним органам піднятися на більш високий, конкурентоспроможний рівень митного менеджменту.

In the article the author considers the risks in the system of customs regulation of international supply chains. It is noted that in today's conditions of development of the world economy, the category of "risk", "risk management" and "supply chain" is practically impossible to consider separately. The international supply chain is exposed to a wide range of risks, which has many challenges and challenges for authorized economic operators. The principle of security of the international supply chain of goods, based on risk assessment, is today the basic principle of interaction in the customs field.

The purpose of the article is to analyze the risks in the system of customs regulation of international supply chains.

The article states that one of the main principles of the functioning of the international supply chain is the principle of security based on risk assessment. The application of risk management in customs operations was outlined in a number of international regulations. The use of the risk management system in international supply chains has received considerable development within the framework of the European Union (EU). It is emphasized that the specific feature of modern risk management in supply chains is the implementation of the multi-level approach to customs risks in the EU. Within the framework of this approach a perspective conceptual model of customs risks management within the framework of international supply chains is being formed, implementation of which involves solving certain problems. The author analyzes the main blocks of these tasks, namely: informational, resource and interoperability.

As a conclusion, it is noted that in the conditions of the spread of globalization processes and the growth of volumes of international trade, the role of customs services is increasing, the main task of which is to reduce the risks of international supply chains and increase their competitiveness. European Union member states pay close attention to risk management in international supply chains. They developed a number of regulations regulating the activities of customs services in order to improve the efficiency of the operation of international supply chains. But there are many challenges that the EU countries must address in this area. Solving these tasks will help customs authorities to rise to a higher, more competitive level of customs management.

Ключові слова: *ризик, митне регулювання, міжнародний ланцюг поставок товарів, митні служби, Європейський Союз.*

Keywords: *risk, customs regulation, international supply chain, customs authorities, European Union.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку світової економіки категорії «ризик», «управління ризиками» та «ланцюг поставок» практично неможливо розглядати окремо. Міжнародний ланцюг поставок товарів піддається цілому ряду ризиків, що несе багато складнощів та проблем. Зростаючі об'єми міжнародної торгівлі, збільшення загрози міжнародного тероризму та злочинності потребують ефективної взаємодії між державними службами та представниками бізнесу в напрямку формування єдиних ринків збуту, митних союзів, що веде до зменшення ризиків у міжнародних ланцюгах поставок. Так, однією з найбільш складних завдань для державних служб стає застосування системного підходу у регулюванні ланцюгів поставок товарів, сприяння торгівлі, розвитку зовнішньоторговельних послуг при одночасному виявленні та контролі товарів, які представляють певну загрозу для національної безпеки.

Отже, принцип безпеки міжнародного ланцюга поставок товарів, що заснований на оцінці ризиків, стає на сьогодні базовим принципом взаємодії у митній сфері. Контроль ресурсів та ступінь втручання держави у бізнес-процеси сприяє формуванню пріоритетних сфер ризику, які потребують перевірок у найбільш оптимальному місці та часі у міжнародному ланцюгу поставок. Цим визначається місце та роль управління митними ризиками у сучасній концепції управління ланцюгами поставок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню ризиків та методів їх запобігання в системі митного регулювання міжнародних ланцюгів поставок присвятили свої праці такі вчені, як Іванов В.І., Кірдіна С.Г., Косенко В.П., Кухаренко В.Б., Орешкін В.А., Сорокін М.Л.

Метою статті є аналіз ризиків в системі митного регулювання міжнародних ланцюгів поставок.

Виклад основного матеріалу. Складність митного регулювання обумовлена такими причинами. По-перше, наявністю двох прямо протилежних концепцій участі держави у регулюванні міжнародної торгівлі –

протекціонізму та фритредерства. По-друге, особливостями митного регулювання, які склалися в кожній країні в результаті історичного розвитку та обумовлені типом державної системи – ринковим або редистрибутивним [1]. В цих умовах характер економічних та політичних інститутів буде досить відрізнятися. По-третє, частими змінами митного законодавства в ряді країн, у тому числі і в Україні.

Інструменти митного регулювання є досить різноманітними. В цілому, це інструменти встановлення порядку та правил регулювання митної справи, а також сукупність засобів та методів забезпечення виконання правил митно-тарифного регулювання, а також сукупність заборон та обмежень при ввозі товарів в країну та вивезенні товарів з країни. Всі ці інструменти можуть використовуватися в системі митного регулювання міжнародних ланцюгів поставок.

Одним з основних принципів функціонування міжнародного ланцюга поставок товарів є принцип безпеки, який заснований на оцінці ризиків. Застосування управління ризиками у митних операціях спочатку було викладено у Кіотській конвенції [2]. Принципи Кіотської конвенції сприяли формуванню найкращих практик організації митного регулювання. Надалі Всесвітньою митною організацією були розроблені інші документи, присвячені розробці методичних основ застосування митними органами принципів управління ризиками у міжнародних ланцюгах поставок, до них відносяться: Резолюція з безпечності логістичних мереж поставок та торговельного сприяння (2002 р.) [3]; Рекомендації з унікальної ідентифікації відправки (2004 р.) [4]; Керівництво з управління інтегрованими мережами поставок (2004 р.) [5]; Рамкові стандарти безпеки та спрощення світової торгівлі (2005 р.) [6] та ін.

Питання використання системи управління ризиками у міжнародних ланцюгах поставок отримали свій розвиток в рамках діяльності Європейського Союзу (ЄС). У січні 2013 року Європейською комісією було опубліковано Повідомлення з управління ризиками та безпеки ланцюга поставок [7]. У жовтні 2013 року був затверджений новий Митний кодекс ЄС, який затвердив єдину електронну систему управління ризиками та загальноєвропейські вимоги до процесу митного оформлення авторизованого економічного оператора (Постанова № 952/2013) [8]. У новому Митному кодексі роль митних служб визначена як провідна у ланцюгу поставок у рамках зниження бар'єрів у міжнародній торгівлі, забезпечення безпеки зовнішніх кордонів Союзу, що дозволяє їх розглядати у якості каталізаторів конкурентоспроможності країн та компаній. Таким чином, була сформована нова місія митних служб, що відображає нові економічні реалії [9].

У Митному кодексі Європейського Союзу поняття «ризик» означає імовірність події, що пов'язана з ввезенням (вивезенням, транзитом, передаванням, кінцевим користуванням) товарів, які переміщуються між митною територією ЄС та третіми країнами, яке може тягнути за собою неправильне застосування норм ЄС або правил національного законодавства; несе загрозу фінансовим інтересам ЄС та його державам-членам; загрозу безпеці споживачів та навколишнього середовища ЄС [10].

На сьогодні основні положення управління ризиками та посилення безпеки мережі поставок, а також спрощення торгових процедур сформульовані у Стратегії ЄС з управління митними ризиками (2014 р.) [11]. Цілі управління ризиками визначаються в рамках загального управління міжнародними ланцюгами поставок та передбачають:

- забезпечення цілісності ланцюгів поставок для міжнародних вантажних перевезень, безпеки Союзу та його мешканців;
- захист фінансових та економічних інтересів ЄС та його держав-членів;
- спрощення та прискорення законної торгівлі, підвищення конкурентоспроможності ЄС.

Отже, на перший план виходять такі аспекти митного контролю як характеристики поставок, масштаби прояву ризику на єдиному європейському просторі, місце та час контролю в рамках ланцюга поставок, а також витрати митних служб та інших економічних операторів.

Слід зазначити, що специфічною особливістю сучасного управління ризиками у ланцюгах поставок стає реалізація підходу багаторівневого управління митними ризиками в ЄС. Цей підхід передбачає участь всіх зацікавлених державних органів та своєчасне надання у митні служби відповідних даних щодо певного ланцюга поставок. В рамках підходу формується перспективна концептуальна модель управління митними ризиками в рамках міжнародних ланцюгів поставок, а її реалізація передбачає вирішення задач, які визначені Планом дій на період 2014-2020 рр.

В управлінні митними ризиками у міжнародних мережах поставок товарів можна виокремити такі блоки задач, які мають бути вирішені ЄС:

1. Інформаційні задачі (покращення змісту та порядку подачі даних, поширення інформації щодо ризику серед митних служб).
2. Ресурсні задачі (визначення «точки контролю», підвищення ефективності та оперативності єдиної митної системи управління ризиками).
3. Задачі забезпечення взаємодії (сприяння міжвідомчому співробітництву, розвиток взаємодії з суб'єктами міжнародного ланцюга поставок, використання потенціалу міжнародного митного співробітництва).

Планується поетапна реалізація задач протягом 2014-2020 рр.

Перша група задач охоплює завдання в сфері первинного забезпечення інформацією щодо оцінки ризиків у міжнародному ланцюгу постачань. Ця група передбачає проведення робіт в напрямку оптимізації змісту інформації про ланцюг постачань, а також забезпечення вільного доступу до необхідних даних. Поліпшення якості та порядку надання даних передбачає своєчасність надання інформаційних відомостей з метою оцінки ризиків у міжнародних ланцюгах поставок товарів. Реалізація даної задачі передбачає внесення

відповідних змін у правове поле, дослідження передового досвіду бізнесу в рамках передачі даних по ланцюгу поставок, визначення ІТ-можливостей надання інформації, мінімізацію витрат на впровадження раніш успішних бізнес-моделей передачі даних. Технічна реалізація запланована на період 2016-2020 рр.

На основі реалізації задачі з поліпшення якості та порядку подачі даних вирішується наступна задача – задача «циркулювання» інформації по ланцюгу поставок. Вона передбачає забезпечення доступу до даних про ланцюги поставок, розповсюдження релевантної інформації про ризик по ланцюгу поставок серед митних служб ЄС та єдиний контроль результатів, що в сукупності формує загальний підхід до контролю діяльності економічних операторів. Виключаються такі фактори як дублювання ресурсів на контроль, виключаються зайві елементи управління.

Значення цього процесу зростає в рамках вимог підвищення безпеки та сприяння розвитку інтегрованого ланцюга поставок. З того моменту як міжнародний ланцюг поставок став передбачати переміщення товару від місця відправки до місця його призначення з одночасним переміщенням комерційної інформації, спільною метою стало отримання від відправника потрібної інформації для оцінки можливих ризиків. При чому дана інформація має переміщуватися досить швидко, щоб мати можливість вільно переміщувати вантаж по ланцюгу поставок. Для забезпечення цього передбачається прийняття певних нормативних актів, які регулюють ввезення товарів на митну територію ЄС та вивезення товарів з митної території Союзу.

Друга група задач охоплює завдання в сфері ресурсозабезпечення та оптимального контролю у будь-якій точці ланцюга поставок з метою дотримання балансу інтересів бізнесу та митних служб. Важливою умовою реалізації єдиної системи управління ризиками по міжнародному ланцюгу поставок є визначення ключової «точки», в якій ризик буде мінімізований («точка контролю» у сегменті ланцюга). Відповідно, визначення такої «точки» в рамках попередньої оцінки ризику має бути проведено заздалегідь, в момент завантаження вантажу у транспортний засіб у третій країні (в момент прибуття на територію ЄС). У таблиці 1 наведена узагальнена відповідність «точки контролю» та типових характеристик вантажу.

Таблиця 1.
Відповідність «точки контролю» у ланцюгу поставок характеристикам вантажу

«Точка контролю»	Характеристика вантажу
Пункт до відвантаження	- загроза безпеки вибухового пристрою; - загроза небезпечного інфекційного захворювання
Пункт до прибуття Пункт прибуття на територію ЄС Пункт завантаження	- контрабанда; - небезпечні вантажі
Пункт оформлення	- продовольча безпека вантажу
Пункт оформлення Після випуску (аудиторська перевірка)	- фінансові, комерційні характеристики вантажу

Визначення «точки контролю» потребує розробки певних методик, які включають час контролю, заходи з мінімізації ризиків, наявні обмеження мережі постачань. При цьому вибір «точки контролю» має відповідати таким критеріям:

- ефективне використання усіх ресурсів ланцюга поставок;
- уникнення дублювання функцій в системі управління;
- визначення оптимального часу та місця контролю у ланцюгу поставок;
- доведення результатів контролю до відома всіх задіяних митних служб ЄС.

Слід зазначити, що єдиний підхід до вибору «точки контролю» можливий лише за умови формування єдиної митної системи управління ризиками. Отже, необхідно ліквідувати невідповідності між загальносоюзною системою управління ризиками і національними системами та розробити єдині стандарти та вимоги до системи управління ризиками. Після виконання цього завдання, постає задача формування та розвитку системи співробітництва європейських митних служб.

Третя група задач формує основу реалізації багаторівневого підходу до управління на основі розвитку системи міжвідомчого співробітництва із зацікавленими контролюючими органами на національному рівні, забезпечення взаємодії з учасниками поставок з боку бізнес-одиниць та розвитку потенціалу подальшого міжнародного співробітництва. Ефективне управління ризиками у міжнародних ланцюгах поставок розглядається як міжвідомча проблема взаємодії митних служб, державних органів та економічних операторів на національному, загальносоюзному та міжнародному рівнях. Сприяння міжвідомчому співробітництву та обміну інформацією дозволить забезпечити найбільшу ефективність виявлення та запобігання ризиків з мінімальною шкодою для ланцюга в цілому.

В цьому напрямку ЄС передбачає розробку додаткових механізмів міжсекторальної взаємодії, систематизації інформаційного обміну та підвищення доступності інформації про ризики для забезпечення взаємодоповнення в рамках інтегрованого управління ризиками ланцюгів поставок. Передбачається формування єдиної системи угод між компетентними органами для забезпечення доступу до інформації щодо національних та загальносоюзних ризиків.

Розвитку даного напрямку також сприяє визнання з боку державних органів загальносоюзної програми сертифікації авторизованих економічних операторів. Програма закладає базу для виявлення пріоритетних сфер взаємодії, а також обліку результатів контролю економічних операторів.

Розвиток взаємодії з бізнес-суб'єктами міжнародних ланцюгів поставок передбачає налагодження партнерських відносин митних служб з економічними операторами – суб'єктами ланцюгів поставок. Ця взаємодія передбачає ліквідацію недоліків національних програм авторизованих економічних операторів, виявлення та надання додаткових переваг з подальшим наданням їм статусу правових норм, узгодження підходів в управлінні ланцюгами поставок з позиції бізнесу та митних служб.

Взаємне визнання статусу авторизованих економічних операторів, запровадження моделей обміну даними митних служб, запровадження стандартів для обміну інформацією з іншими країнами – це елементи міжнародного співробітництва, яке базується на зростанні інформаційного забезпечення ланцюга поставок, що засновано на єдиних стандартах якості митних даних. Це сприяє оперативному виявленню нових тенденцій незаконної торгівлі (ризиків у мережах поставок), ефективній мінімізації ризиків та скороченню витрат для операторів та компетентних державних служб. Використання даного потенціалу міжнародного митного співробітництва передбачає запровадження та використання міжнародних норм та стандартів в рамках багатосторонніх та двосторонніх ініціатив з торговими партнерами. Розвиток даних ініціатив, з одного боку, сприяє формуванню інтеграції прийняття рішень з управління ризиками у міжнародних ланцюгах поставок, а з іншого, допомагає митним органам піднятися на більш високий, конкурентоспроможний рівень митного менеджменту та трансформуватися у якісно нову електронну митницю.

Висновки. Отже, в умовах поширення глобалізаційних процесів та зростання об'ємів міжнародної торгівлі зростає роль митних служб, основним завданням яких стає зменшення ризиків міжнародних ланцюгів поставок та підвищення їх конкурентоспроможності. Найбільш складним завданням для державних служб стає застосування системного підходу у регулюванні ланцюгів поставок товарів, та розвиток зовнішньоторговельних зв'язків при одночасному виявленні товарів, які представляють загрозу для національної безпеки. Країни-члени Європейського Союзу приділяють значну увагу питанням управління ризиками у міжнародних ланцюгах поставок. Ними розроблено ряд нормативних актів, які регулюють діяльність митних служб в напрямку підвищення ефективності функціонування міжнародних ланцюгів поставок товарів. Але залишається багато задач, які мають бути вирішені ЄС в сфері управління митними ризиками у міжнародних мережах поставок товарів (інформаційні та ресурсні задачі, а також задачі забезпечення взаємодії). Розв'язання даних завдань допоможе митним органам піднятися на більш високий, конкурентоспроможний рівень митного менеджменту.

Список літератури.

1. Кирдина С.Г. X- и Y-экономики: институциональный анализ / С.Г. Кирдина. – М.: Наука, 2014. – 254 с.
2. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція). Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_643.
3. Resolution of the Customs Co-Operation Council on Security and Facilitation of the international Trade Supply Chain (June 2002). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wcoomd.org/~media/WCO/Public/Global/PDF/About%20us/Legal%20Instruments/Resolutions/Security-Facilitation_Int_Trade_Supply_Chain.ashx?db=web.
4. WCO Unique Consignment Reference (UCR) (June 2004). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/resources/~media/633F01FC1783462EA9DBDE125AF48834.ashx>.
5. Customs Guidelines on Integrated Supply Chain Management (June 2004). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/~media/D81B2807C64A4B669942F88D51D5FCF6.ashx>.
6. Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade (June 2004, June 2012). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/~media/55F00628A9F94827B58ECA90C0F84F7F.ashx>.
7. Орешкин В.А. Внешнеэкономический комплекс России (проблемы и перспективы) / В. А. Орешкин. – М.: РТА ГТК РФ, 2014. – 168 с.
8. Иванов В.Н. Проектирование таможенной политики / В.Н. Иванов, В.Б. Кухаренко, А.Г. Пашинский. – М.: Книга и бизнес, 2011. – 328 с.
9. Торговая политика и значение вступления в ВТО для развития России и стран СНГ: Руководство / под ред. Д.Г. Тара. – М.: Издательство «Весь Мир», 2016. – 588 с.
10. Косенко В.П. Основы теории эффективности таможенного дела: монографія / В.П. Косенко, Л.И. Опошнян. – М.: РИА РТА, 2015. – 199 с.
11. Сорокин М.А. Международная таможенная конкуренция в системе инструментов регулирования межстранового факторного обмена / М.А. Сорокин // Микроэкономика. – 2015. – № 6. – С. 22-26.

References.

1. Kirdina, S.G. (2014), *X- i Y-ekonomiki: institutsionalnyy analiz* [X- and Y-economies: institutional analysis]. Nauka, Moscow, Russia.
2. Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine (2006), International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures (Kyoto Convention), available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_643 (Accessed 10 Feb 2018).
3. Resolution of the Customs Co-Operation Council on Security and Facilitation of the international Trade Supply Chain (June 2002), available at: http://www.wcoomd.org/~media/WCO/Public/Global/PDF/About%20us/Legal%20Instruments/Resolutions/Security-Facilitation_Int_Trade_Supply_Chain.ashx?b=web (Accessed 10 Feb 2018).
4. WCO Unique Consignment Reference (UCR) (June 2004), available at <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/resources/~media/633F01FC1783462EA9DBDE125AF48834.ashx> (Accessed 10 Feb 2018).
5. Customs Guidelines on Integrated Supply Chain Management (June 2004), available at <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/~media/D81B2807C64A4B669942F88D51D5FCF6.ashx> (Accessed 10 Feb 2018).
6. Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade (June 2004, June 2012), available at <http://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and-tools/tools/~media/55F00628A9F94827B58ECA90C0F84F7F.ashx> (Accessed 10 Feb 2018).
7. Oreshkin, V.A. (2014), *Vneshneekonomicheskiy kompleks Rossii (problemy i perspektivy)* [The external economic complex of Russia (problems and prospects)]. RIA-RTA, Moscow, Russia.
8. Ivanov, V.N., Kukharenskiy V.B. & Pashinskiy A.G. (2011), *Proektirovaniye tamozhennoy politiki* [Designing of customs policy]. Book and Business, Moscow, Russia.
9. Tara, D.G. (2016), *“Torgovaya politika i znachenie vstupleniya v VTO dlya razvitiya Rossii i stran SNG. Rukovodstvo”* [Trade Policy and the Importance of WTO Accession for the Development of Russia and CIS Countries: Management]. Publishing house "Ves Mir", Moscow, Russia.
10. Kosenko, V.P. & Oposhnyan, L.I. (2015), *“Osnovy teorii effektivnosti tamozhennogo dela: monografiya”* [Fundamentals of the theory of the effectiveness of customs: a monograph]. RIA-RTA, Moscow, Russia.
11. Sorokin, M.A. (2012), *“Mezhdunarodnaya tamozhennaya konkurentsia v sisteme instrumentov regulirovaniya mezhstranovogo faktornogo obmena”* [International Customs Competition in the System of Instruments for Regulation of Intercountry Factor Exchange]. *Mikroekonomika*, vol.6, pp. 22-26.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2018 р.